

Tószegi Zsuzsanna

A könyvtárak virtuális valósága

A Valóságos könyvtár – könyvtári valóság II. című könyvtártudományi szimpózium

Két évvel ezelőtt, ugyancsak a Magyar Tudomány Ünnepeinek rendezvénysorozatában rendezte meg az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Könyvtár- és Információtudományi Intézete, valamint Könyvtártudományi Doktori Programja a Valóságos könyvtár – könyvtári valóság című konferenciát, melynek szerves folytatásaként gyűltek össze 2015. november 23–24-én a szakma képviselői, hogy meghallgassák a közel fél-száz – köztük több külföldről érkezett – előadót.

A jól megszokott forgatókönyv szerint először az egyetem magas rangú vezetői köszöntötték a konferencia résztvevőit. Szalay Péter, az ELTE tudományos rektorhelyettese arról a paradigmatisms változásról beszélt, amely a könyvtári tevékenység szemünk előtt zajló, gyökeres átalakulását eredményezi. E téren a legnagyobb horderejű kérdés: mi lesz a könyvtárak jövője? Meggyőződése szerint a régi kötetek ugyan fizikailag megmaradnak, de a könyvtárak alapvető feladata a könyvek gondozása helyett a digitális információhalmaz értő kezelése lesz.

Borsodi Csaba, a Bölcsészettudományi Kar dékánhelyettese a saját szakterületén végbemenő változásokat állította párhuzamba a könyvtári világ hasonló jelenségeivel. Napjainkban a levéltárakban – ha ez egyáltalán lehetséges – még a könyvtárakhoz képest is nagyobb arányú változások zajlanak. A kézbe vehető levéltári iratok helyét szinte teljesen átveszik a digitálisan keletkező, offline hordozó nélküli e-iratok, amelyek kezelése, megőrzése egészen más feladatot jelent, más felkészültséget igényel, mint amit a szakma korábban megtanult. Az új kihívásokra válaszul az ELTE-n néhány éve információ- és rekordmenedzsment címen új levéltáros szakirányt alapítottak.

A konferenciát szervező Könyvtár- és Információtudományi Intézet igazgatója, Kiszl Péter Vörös

Klára gondolatait felidézve kezdte köszöntőjét. „A könyvtár csendes üzem, miután létrehozzuk, alig hallatja hangját [...] békés átalakulásai után most gyűjtögető életmódjáról át kell térnie a halászatra, vadászatra.” Az előzőleg elhangzottakra is reflektálva kiemelte: bármilyen változások zajlanak, a könyvtári tevékenység középpontjában továbbra is a dokumentum áll, csak már nem a hordozóra, hanem a tartalomra fókuszálunk.

A könyvtártudományi képzés bölcsője, az ELTE BTK-n folyó oktatás kezdeti történeti irányultsága fokozatosan alakult át információ- és könyvtártudományi képzéssé. Az alap- és mesterképzés mellett az itt zajló Könyvtártudományi Doktori Program büszkén mondhatja el magáról, hogy a hazai könyvtárak vezetőinek és egyetemi oktatóinak többsége itt szerezte tudományos fokozatát (mint ahogy a korábbi időszakban is). A PhD képzést végzett, doktorált szakemberek száma lassan 50 felé közelít.

Az információs műveltség legmagasabb szintjére kell eljutniuk a könyvtárosoknak, akiknek célja, hogy ugyanerre a szintre juttassák el a felhasználókat. Az egész életen át tartó tanulásban meghatározó szerepe van a könyvtárnak – hívta föl a figyelmet az egyik legfontosabb feladatra Vigh Annamária, az Emberi Erőforrások Minisztériumának főosztályvezetője. Ma 3900 működő intéz-

ményt tart nyilván a statisztika, a könyvtárak országsszerte 664 ezer nyitva tartási órában várják a használóikat, akiknek a száma örvedetesen növekszik. 2014-ben elérte a 2 millió 341 ezer főt a könyvtárhasználók száma, különösen a 14 év alattiak száma nőtt. A távhasználati mutatók csekély mértékű növekedést mutatnak. Ne áltassunk azonban magunkat: a KSH időmérlegstatisztikája nem túl biztató. Amíg a napi 260 perc szabadidőből újságolvasásra 5%, könyvekre 2% jut, addig a felnőt lakosság a tévézésre 56%-ot fordít az idejéből.

Az egész könyvtári rendszer előtt óriási feladat áll: a digitális nemzetfejlesztési program végrehajtási terve keretében el kell készíteni és be kell nyújtani a közgyűjtemények digitális stratégiáját, amely miniszteri rendeletként fog megjelenni. Ezen túlmenően is sok jogszabályi kötelezettség vár a minisztériumra és a szakmára.

Az egyetemi könyvtárak hagyományosan kiemelt szereplői a rendszernek: az ott folyó online kutatás, távoktatás hatalmas kihívást jelent. Új korszakban élünk, ennek az üzeneteit kell közvetíteni: távolról is meg kell szólítani a használókat. A sikerek záloga a nyitott, intellektuálisan jól képzett szakembergárda. Az ELTE-n folyó szakképzés magas színvonalát ezt garantálja: itt az utánpótlás nagyon jó kezekben van.

Plenáris előadások

Az első plenáris előadó az Angol-Amerikai Intézet Amerikanisztika Tanszék professzora, *Frank Tibor* volt. Személyes hangvételű visszaemlékezésében kiemelte, hogy az ő fiatalkorában a könyvtár még exkluzív helynek számított, ahol – különösen vizsgaidőszakban – zsúfolásig megtelt az olvasóterem. Most az egyetemi hallgatók gyakorlatilag nem járnak könyvtárba, nem ismerik a nagy múltú, kiváló könyvtárakat, amelyek gyűjtemény-együttese csak Budapesten mintegy 20 millió, hihetetlen gazdag könyvtári állományával áll az olvasók rendelkezésére.

Amikor Frank professzornak első ízben volt alkalma az Egyesült Államok könyvtárait megismerhetni, a hazaitól teljesen eltérő rendszert talált ott. Az USA-ban nagy becsben tartják az információhoz való hozzáférést, és ez meg is látszik a könyvtárakon. Hatalmas állományok férhetők hozzá szabadon, korlátozás nélkül, rendkívül kedvező nyitva tartási időben. Meggyőződése szerint a könyvtári

szabadpolcos rendszer az amerikai tudományos sikerek kulcsa. Mintegy 4300 felsőoktatási intézmény működik az USA-ban, és mindenhol a Library of Congress által kidolgozott rendszer szerint helyezik el a dokumentumokat. Ha egyszer fölirtuk egy könyv jelzetét, az összes könyvtárban ugyanabban a szakrendben találjuk meg. Az adatbázisokhoz való hozzáférés terén van ugyan javulás itthon az utóbbi években, de az USA messze jobban áll e tekintetben is, mint mi. A reális képhez természetesen az is hozzá tartozik, hogy a tengerentúlon meg is kéri az árát a kiváló könyvtári szolgáltatásoknak.

Az utóbbi évek hazai sikerei közül kiemelte a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár új épületét és szolgáltatásait, valamint a Szegedi Egyetem új tudásközpontját, ahol 250 ezer kötet kapott helyet a szabadpolcon. Frank professzor végezetül a következő feladatsort fogalmazta meg a könyvtárosok számára:

- Be kellene szkennelni a teljes könyvtári állományt, és azt az olvasók rendelkezésére kellene bocsátani.
- Az adatbázisokhoz szabad hozzáférést kellene biztosítani, akár otthonról is – különösen a miatt, hogy a könyvtárak új könyvet gyakorlatilag nem tudnak megrendelni.
- A számítógépes ellátás nagyon fontos lenne az oktatás számára – támogatni kellene a hallgatók számítógéphez jutását.
- Az irodalmi hivatkozások rendszerét itthon is egységesíteni kellene.
- Az olvasóknak szükségük volna proaktív, segítő, támogató könyvtárosi segítségre.

Vörösmarty-parafrázist választott előadása címéül *Déri Balázs*, az Ókortudományi Intézet Latin Tanszékének vezetője. A saját magának fölített kérdésre: „*Mentem-e a könyvtárak által elébb?*” a válasza: igen, biztosan. Túlzás nélkül elmondhatja, hogy a gyermekkorában megismert falusi művelődési ház könyvtárában, már 9 éves korában eldől, mivel fog egész életében foglalkozni. Imádta az útleírásokat, amelyekből előszeretettel jegyzetelte ki az idegen kifejezéseket. Később a bölcsészkaron, illetve a zeneakadémián végzett, és jó szerencséje sok kiváló könyvtárba vezérelte. Egyetemista éveiben a Széchényi Könyvtár mellett az Egyetemi Könyvtár és az Akadémia Keleti Könyvtára volt meghatározó. Később módja nyílt a barcelonai Katalán Nemzeti Könyvtárat megismerni: az ott fenntartott szabadpolcos folyóirat-olvasónak köszönhetően lett medievista. A legnagyobb él-

mény az oxfordi Bodleyan kollégium könyvtára, ahová az utóbbi 15 évben évenként elzarándokol.

Déri professzor a hallgatóság körében ülő, szépszámú könyvtáros szívének igencsak kedves mondanivalóval zárta előadását. Meleg hangon emlékezett meg a bölcsészkar magyar nyelvészeti könyvtárának odaadó könyvtárosáról, majd kifejtette, hogy a könyvtár első sorban a könyvtárosokat jelenti. Nélkülük nem működik ez a nagy múltú intézmény, és biztosan sok hozzá hasonló kutató van, akit a gyermekkorában megismert könyvtárosok indítottak el a tudományos pályán. Élénk derűséget keltett a saját jövőjére nézve megfogalmazott azon kívánsága, mi szerint nyugdíjas korában önkéntes segédkönyvtárosként szeretne a tanszéken maradni.

Fodor Péter, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főigazgatója leszögezte: a korszerű könyvtár ma nem más, mint tudástár és információs központ, amely 24 órás hozzáférést biztosító szolgáltatásával hozzájárul az életminőség javításához, az esélyegyenlőtlenség csökkentéséhez. Az épület legyen jól megközelíthető, és legyen alkalmas közösségi, kulturális, szabadidős programok lebonyolítására.

A budapestiek könyvtára az elmúlt két évtizedben számos eredményt tudhat magáénak, melyek közül a főigazgató az alábbiakat emelte ki:

- 1996-ban elkészült a szolgáltatóház;
- 1998-ban a felújított Ybl-palotába beköltözhetett a zenei gyűjtemény és az igazgatóság;
- 1998 és 2001 között lezajlott a központi könyvtár bővítése, rekonstrukciója – még hozzá az előirányozottnál kisebb költséggel;
- 2000 a szervezetfejlesztés éve volt;
- 2001-ben hálózati állapotfelmérés zajlott a könyvtárakban;
- ugyancsak 2001-ben elkészült a 2001–2007 időszakra vonatkozó stratégiai terv – e mellett megtörtént a tagkönyvtárak besorolása és a humánerőforrás átcsoportosítása;
- 2002 a tagkönyvtárak integrációja és felújítása jegyében zajlott;
- 2004-ben kiépült az informatikai rendszer;
- 2006-ban bevezették az egységes szerzeményezést és feldolgozást;
- 2008-ban kidolgozták a 2013-ig szóló stratégiai tervet;
- a 2011. év eredménye az önkiszolgáló kölcsönzési rendszer kiépítése a központi könyvtárban;
- 2014-ben a legújabb, 2020-ig terjedő stratégiai tervet készítették el;

- 2015 a minőségbiztosítás éve – ezen az úton indult el a könyvtár.

Több előadóhoz hasonlóan Székelyné Török Tünde, az ELTE Egyetemi Könyvtár Gyűjteménykezelői Osztályának vezetője is az elmúlt évtizedekben tapasztalt, a külső körülmények átalakulása által diktált, jelentősen megváltozott elvárásokat vizsgálta. A hagyományos könyvtári munkafolyamatok, tevékenységek átalakulnak, új szolgáltatások születnek. Az egyetemek között kialakuló versenyhelyzetben a felsőoktatási könyvtárak is szerephez jutnak. Kiemelte, hogy a régebbi, a dokumentumokat központba helyező szemléletet egyre inkább felváltja az adat- és információszolgáltatás.

Nagy érdeklődés és rokonszenv kísérte a vajdasági Hajnal Jenőnek, a Magyar Nemzeti Tanács elnökének – egyben a Kapocs Könyvtári Csoport koordinátorának – előadását a délvidéki magyar tudástár létrehozásáról. A nemzeti kulturális örökség integráns része a Vajdaságban élő magyarság szellemi öröksége, melynek digitalizálása alapvető közösségi érdek. E fontos tevékenység megkerülhetetlen intézményei a magyar érdekeltségű közkönyvtárak.

A különböző intézményekben zajló digitalizálási tevékenység összehangolása fontos a költségkímélés, a hatékonyságnövelés, a minőségbiztosítás és a felhasználók tájékoztatása szempontjából. A cél egy sokszereplős, változatos, de stabil alapon nyugvó tudástár felépítése, hogy digitális formában is legyen elérhető a vajdasági magyar nemzeti közösség szellemi öröksége, amely hozzáférhetővé válva segítse a kutatást, a képzést, az önképzést, és – nem utolsósorban – feleljen meg a nemzeti kultúra megőrzésére irányuló Kárpát-medencei célkitűzéseknek.

A pozsonyi Egyetemi Könyvtár főigazgatója és a Szlovák Könyvtárosok és Könyvtárak Egyesületének elnöke, Silvia Stasselová példák illusztrált előadásában arra hívta föl a figyelmet, hogy az egyetemi könyvtárak épületei több célt szolgálnak. Magától értetődően egyrészt az oktatás és a kutatás színteréül funkcionálnak, másrészt viszont hatékony marketingeszközként is tekinthetünk rájuk, amelyek külső jegyeikkel, berendezésükkel, modern térszervezési megoldásaikkal mind a progresszivitást, az innovációt, a magas színvonalú tudásközvetítést szolgálják és sugallják a látogatók számára.

A könyvtárak jövőjét alapvetően meghatározza a felsőoktatásban zajló könyvtárosképzés, amelynek bizonyos módosulásairól 2015 tavasza óta lehetett hallani. *Kiszl Péter*, a Könyvtár- és Információtudományi Intézet igazgatója, a Könyvtártudományi Doktori Program vezetője, a Könyvtár- és Információtudományi Képzések Kollégiuma elnöke a legújabb fejleményekről tájékoztatta a konferencia hallgatóságát.

2015 júniusára fejeződött be a „*Fokozatváltás a felsőoktatásban*” című, a felsőfokú képzés stratégiai céljait 2030-ig kitűző fejlesztési koncepció involválta szakstruktúra-átalakítás. A 139/2015. (VI. 9.) számú kormányrendelet a felsőoktatásban szerezhető képesítések jegyzékéről és új képesítések jegyzékbe történő felvételéről rendelkezései szerint a társadalomtudomány (Social Science) képzési területen szerezhető könyvtáros végzettségek: informatikus könyvtáros (Library and Information Scientist) BA szakképzettség (informatikus könyvtáros – Library and Information Science – alapképzési szak); okleveles informatikus könyvtáros (Library and Information Scientist) MA szakképzettség (könyvtártudomány – Library Science – mesterképzési szak). A jogszabályban szerepel továbbá a könyvtárostánár osztatlan tanárszak.

Az új képzési struktúráról lefolytatott konzultációsorozat – amelynek egyik eredménye a mesterképzés folytatása – jelentős részben a 2015 márciusában megalakult Könyvtár- és Információtudományi Képzések Kollégiumának (KIKK) köszönhető. A kollégium a képzőhelyek mellett a munkaadókat, illetve a munkavállalókat tömörítő, reprezentatív szakmai szervezetekkel fogott össze a képzési és kimeneti követelmények (KKK-k) felülvizsgálatára. A kollégium elnöke a továbbiakban ismertette a képzés jövőbeli kereteit meghatározó KKK-k főbb jellemzőit és a közeljövő feladatait.

Barátné Hajdu Ágnes, a Könyvtár- és Információtudományi Intézet Könyvtártudományi Tanszékének vezetője, a Magyar Könyvtárosok Egyesületének (MKE) elnöke a „*Könyvtáros életpálya, tudatos karrierépítés*” című előadásában ismertette az életpálya modell kialakításának első szakaszát, amelynek az MKE volt a kezdeményezője. Hamarosan csatlakozott hozzájuk az Informatikai és Könyvtári Szövetség, végül az Emberi Erőforrások Minisztériuma a két nagy szakmai szervezet vezető szerepének fenntartásával létrehozta az életpálya modell munkacsoportot.

A cél olyan objektív, kiszámítható, motiváló életpálya modell kidolgozása, amely az érintett könyvtárosokat a tudatos karrierépítésre sarkallja. A munkakörhöz három fontos összetevő köthető: a munka ellátásához kapcsolódó tevékenységek, a feladatkör betöltéséhez szükséges tulajdonságok, illetve munkában elért eredmények.

Az erdélyi magyar nyelvű könyvtárosképzés alakulásáról tájékoztatta a hallgatóságot *Gurka-Balla Ilona*, a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem egyetemi tanársegéde. A kolozsvári egyetemen folyó magyar nyelvű képzés az elmúlt években könyvtárstratégiai tényezővé, a könyvtáros pálya kulcskérdésévé vált – annak ellenére, hogy a bolognai rendszerben csak a 3 éves könyvtárszakos alapképzés maradt meg. Az érvényben lévő kormányrendelet szerint az egyetemi szak elnevezése „informatikus könyvtáros”, „információs menedzser” lett. Bízunk abban, hogy a korábbi két szakosságot át tudják majd menteni a Kolozsvárott folyó könyvtárosképzésbe.

A plenáris ülés levezető elnöke *Barátné Hajdu Ágnes*, a Könyvtár- és Információtudományi Intézet Könyvtártudományi Tanszékének vezetője volt.

Az első szekció előadásai: az ELTE oktatóinak kutatásaiból

A Szerb Antal válogatta *Száz vers* című antológia kiadástörténetét rekonstruálta *Bibor Máté*, a Könyvtártudományi Tanszék egyetemi tanársegédje, aki a hallgatósággal megosztotta kutatásai eredményét, mely szerint a híres könyvnek a szakirodalom által 1944-re datált első kiadása előtt volt egy korábbi, 1943-as edíciója is, amely több ponton eltér a következő évben megjelent változattól. *Bibor Máté* idézte Szerb Antalnak a ma emberéhez is szóló gondolatait: [...] „*ha kedves verseid veled lesznek, nem maradsz üres kézzel üres ég alatt. Ha a versek megmaradnak, talán a lényeg marad meg.*”

Bella Katalin, a Könyvtártudományi Tanszék egyetemi tanársegédje a sztálini korszak ismert kultuszminisztere, Révai József hatalomgyakorlási módszerei közül mutatta be, mit is jelentett az írók és az irodalomtudomány számára a „kézi vezérlés” napi működési mechanizmusa. Az irodalompolitika meghatározta az akkori könyvkiadás teljes vetületét: a kiadható irodalmi műveket, a lektorok működését, a kritika szerepét, a könyvkiadói bizottságok munkáját, de még a művek elő- és utószavainak tartalmát, hangvételét is.

Németh Katalin, a Könyvtártudományi Tanszék egyetemi adjunktusa az egyházi gyűjtemények katalógusaiban használt tárgyszavak fogalmi és megjelenítési problémáiról tartott előadásában kifejtette, hogy a teológiai és vallástudományi szakirodalom fogalmi rendszere egyházanként eltérő. A Magyar Evangélikus Bibliográfia számára készült egy általános teológiai gyűjtőkörre kidolgozott tárgyszókatalógus. Ezt azonban csak részben lehet más egyházi gyűjteményekben használni, ezért szükség volna egy, az egyházi gyűjteményekre vonatkozó tárgyszórendszer kidolgozására.

Boda Gáborné Köntös Nelli, az Információtudományi Tanszék egyetemi adjunktusa a dokumentumleírás szempontjából vizsgálta a könyvtári minőségirányítást. A dokumentumok szabványos formai feltárása talán soha nem volt olyan fontos, mint ma, amikor hatalmas adatbázisok épülnek különböző könyvtárak katalógusaiból. Ahhoz, hogy hatékonyan össze lehessen gyűjteni az intézmények adatbázis-rekordjait, majd eredménnyel lehessen keresni a közös katalógusokban, közös nevezőre kell hozni a heterogén adatcsereformátumokat, és azonos szabályozást kell követni a bibliográfiai feldolgozás során. Az eltérő színvonalú feltáró munka minőségének javításához a minőségmenedzsment eszköztárszerét – beleértve a folyamatmenedzsmentet – hatékonyan lehet alkalmazni.

Fontos kérdéseket fogalmazott meg *Fodor János*, az Információtudományi Tanszék egyetemi adjunktusa, aki kellő távolságból szemlélve a kulturális örökség digitalizálását, nem az elért eredmények tükrében, hanem a valós társadalmi haszon szempontjából vizsgálta meg a helyzetet. Sok igazság van abban, hogy mind nehezebbnek látszik áthidalnunk a távolságot a könyvtárosként érzékelt tudományos és társadalmi igények és a technológiailag mind jobban kivitelezett digitalizálási projektek végrehajtói között. A digitális könyvtárak és repozitóriumok túlságosan is belesimulnak a hálózaton elérhető tartalmak végtelen kínálatába, és nem nagyon tudják felhívni magukra az olvasók figyelmét.

„*A felhőtechnológia szolgáltatási szintjei, adatvédelmi és szerzői jogi kérdései*” címmel tartott előadást *Tószegi Zsuzsanna*, a Könyvtár- és Információtudományi Intézet címzetes egyetemi docense. A *big data* jelenség (a világban keletkező óriási adattömeg tárolása, feldolgozása, hozzáférhetővé tétele stb.) nemcsak mennyiségi szempontból jelent óriási kihívást – legalább ekkora gondot okoz az adatok változatossága, illetve az adatok kelet-

kezésének és rendelkezésre bocsátásának iszonyatos sebessége. Az adatrobbanás szükségszerűen hívta életre a felhőtechnológiát, amely nem csupán a technikai eszközökre gyakorol alapvető befolyást; legalább ennyire hat a világhálóra folyamatosan kapcsolódó emberekre. A mai hálózati aktivitást nem lehetne biztosítani a régi kliens- szerver architektúrákkal: nélkülözhetetlenné váltak a felhőtechnológiára épülő szolgáltatások, amelyek hatalmas feladatot jelentenek technikai, pénzügyi, adatvédelmi, szerzői jogi stb. szempontból egyaránt.

„*Könyvtári e-book: kölcsönzés és/vagy könyvtári terjesztés? A hazai szöveg alapú elektronikus tartalom könyvtári szolgáltatásának néhány jellemzője*” címmel tartott előadást *Kerekes Pál*, a Könyvtár- és Információtudományi Intézet címzetes egyetemi docense. A jövő oktató-tudásgazdálkodó szakemberei számára a maitól jelentősen eltérő művelődési feltételrendszer közepette kell majd végezniük munkájukat: az elektronikus tartalom-szolgáltatás, de főként az elektronikus könyv várhatóan átveszi a nyomtatott művek primátusát. Az előadó adatokkal támasztotta alá azt a kedvező statisztikai adatot, mely szerint a könyvtárak egyre népszerűbbekké válnak – annál is inkább, mert a könyvtári szolgáltatások már nem csupán a valós, hanem a digitális térben is megjelennek, kiválóan alkalmazkodva a napjainkban tapasztalható felhasználói igényekhez.

Az informatikus könyvtáros alap- és mesterképzésben részt vevő hallgatók körében készített fókuszcsoportos interjúkat *Senkei-Kis Zoltán*, az Információtudományi Tanszék egyetemi adjunktusa, aki elsősorban arra a kérdésre kereste a választ, miként ítélik meg a hallgatók a könyvtáros hivatást, és hol látják a szakma helyét a XXI. század gyorsan változó körülményei között. Rákerdeztünk a hallgatók pályaválasztási motivációjára, a szakma megítélésére és társadalmi hasznosságára, a képzés színvonalára és eredményességére, a megszerezni vágyott diploma értékére, valamint a hallgatók jövőképeire.

Az oktatók előadásaiból álló szekciót *Dippold Péter*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Központi Könyvtárának igazgatója elnökölte.

A második szekció előadásai: az ELTE doktoranduszainak kutatásaiból

Külön szekcióban szerepelt a Könyvtártudományi Doktori Program tíz doktorandusza, akik egytől-

egyig komoly szakmai felkészültségről tettek tanúbizonyosságot. Ahogy az intézet oktatói, úgy a doktori program hallgatói is igen széles spektrumot fogtak át előadásaikkal. E szekció előadóinak kutatási témái szorosan kapcsolódnak majdani disszertációjukhoz, azzal a reménnyel biztatva a hallgatóságot, hogy néhány éven belül ismét érdekes, újszerű témákkal gyarapodik a magyar könyvtár- és információtudományi diszciplína.

A tudományos kommunikáció történetének egy érdekes vetületébe engedett bepillantást *Bilicsi Erika*, az MTA Könyvtár és Információs Központ Szakinformatikai Osztályának könyvtárosa – a XVII. századi *Journal des Scavans*-tól az open access-ig. Ez utóbbi publikációs modell a természettudományok terén negyedszázada jelent meg, és egyre terjedőben van, de a humán tudományok terén még nem honosodott meg. Ma már nemcsak azok az open access repozitóriumok léteznek, amelyekbe a kutatók önként küldik el kézírataikat, de a kiadók is bevezették a hasonló elven működő gyűjteményeket.

Két kiemelkedő jelentőségű uniós projekt, a *The European Library (TEL)* és a *Europeana* szolgáltatásait mutatta be *Kovácsné Koreny Ágnes*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főigazgató-helyettese, főként a tudományos kutatás céljaira fókuszálva. A TEL felületén mintegy 200 millió forrás várja a felhasználókat – közülük 24 millió oldalnyi teljes szövegű dokumentum, 18 millió digitális objektum és 119 millió bibliográfiai rekord. Ezt az óriási értéket jelentő halmazt Európa 48 országának nemzeti, illetve egyetemi és szakkönyvtáraiból gyűjtötték össze. A *Europeana* honlapjáról több mint 39 millió digitális dokumentum érhető el, melyek a kontinens legjelentősebb közgyűjteményeiből származnak. Az igazi kihívást a digitális állományok begyűjtése és szolgáltatása mellett azok kereshetősége jelenti, amelyre – jelenlegi tudásunk szerint – a legjobb megoldást a szemantikus web kínálja.

Egy újabban viszonylag háttérbe szorult kérdésről, a magyar szakkönyvtári rendszer átalakulásáról tartott előadást *Rózsa Dávid*, a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár főigazgató-helyettese. A statisztikai kompendiumokban alig található pontos adatot a szakkönyvtárak számára és szolgáltatásaira vonatkozóan. Magyarországon a dualizmus korában, majd a XX. század első felében a szakkönyvtárak száma robbanásszerűen nőtt.

A rendszerváltás óta intézmények százai tűntek el nyomtalanul, vagy olvadtak össze más könyvtárak-

kal, de az összkép továbbra is változatos: a szakkönyvtárak szinte valamennyi tudományág kutatóinak igényeit kiszolgálják, és sokszor maguk is számottevő tudományos tevékenységet folytatnak.

Az elektronikus kölcsönzés jogi természetéről a következőket mondta el *Amberg Eszter*, a Csorba Győző Könyvtár igazgatóhelyettese. A digitális környezetben – különösen az e-könyvek rendelkezésre bocsátása terén – a jelenleg érvényes jogi keretek akadályozzák a könyvtárakat alapvető szolgáltatásaik teljesítésében. A nemzetközi szakmai szervezetek csakúgy, mint az európai könyvtáros egyesületeket tömörítő szövetségek gyorsan felismerték a könyvtári elektronikus kölcsönzés problémáját és reagáltak is rá. Az előadó először ismertette a bérlet és a haszonkölcsönzés fogalmát, majd a témához kapcsolódó 2006/115/EK irányelv lényegét, illetve az elektronikus kölcsönzés jogi természetét, továbbá az Európai Bíróság által 2014 őszén, a nyilvános szolgáltatásokat nyújtó könyvtárakban zajló e-könyv kölcsönzéssel lefolytatott konzultáció legújabb fejleményeit.

A könyvtári rendszerekben megvalósuló felhasználói autentikáció helyzetét vizsgálta meg *Takács Dániel*, a Budapesti Ügyvédi Kamara szolgáltatási igazgatója, aki azt tapasztalta, hogy a felhasználók adatainak kezelése gyakorlatilag mindenütt egyedileg, elszigetelten történik. Kézenfekvő megoldásnak látszik a magyar állampolgárok számára a *magyarország.hu* kormányzati portálon ingyenesen elérhető, egységes, szabványos személyi nyilvántartás integrálása a könyvtári rendszerekbe.

A könyvtári stratégiai programok osztályozásának lehetőségeiről beszélt *Sörény Edina*, az Emberi Erőforrások Minisztériuma Kultúráért Felelős Államtitkárságának vezető tanácsosa. Magyarországon jogszabály határozza meg a stratégiai tervdokumentumok szerkezetét, tartalmi elemeit. A közigazgatási stratégiai tervdokumentumok egyik típusa a szakpolitikai stratégia; a könyvtári stratégia erre lehet példa. Hazánkban eddig három könyvtári stratégiai tervdokumentum készült, amelyek jelentősen meghatározták a könyvtári rendszeren belül működő intézmények céljait, szakmai feladatellátását, mindennapi működését. Az eddig elkészült könyvtári stratégiákat az adott időszak speciális törekvései jellemezték, de mindig összhangban voltak a nemzetközi trendekkel, és láthatóan egymásra épültek.

Az egyetemek és a magánszektor közötti kétirányú információáramlást, és a könyvtárak e folyamatban

betöltött szerepét ismertette *Nemes László*, a Magyar Információtudományi Alapítvány elnöke a tallinni, tartui és rigai egyetemen készített interjúi alapján.

Egy újszerű – vagy annak látszó – könyvtáros szerepről, a könyvtári coachingról tartott előadást *Juhász Éva*, a Magyar Képzőművészeti Egyetem Könyvtár Levéltár és Művészeti Gyűjtemény könyvtárosa. A coaching mellett és ellene pro és kontra érveket egyaránt hallani. Induljunk ki a pozitív megítélésből, és kezeljük úgy, mint a képességfejlesztés egyik hatékony eszközét. Egy vezetőnek legtöbbször egyszerűbb direkt utasítást kiadnia, de ha mozgósítani akarja munkatársai önállóságát, kreativitását, akkor jobb eredményeket érhet el a coaching módszerek alkalmazásával, az inspiráló munkahelyi környezet megteremtésével.

A 2010 júniusában közzétett új könyvtári katalogizálási szabványt, a Resource Description and Access (RDA) ismertette *Vass Anna Johanna*, a Magyar Nemzeti Digitális Archívum és Filmintézet osztályvezetője. Ez a szabvány más filozófiára épül, mint az eddigiek: bevezeti a szemantikus web technológiát a könyvtári katalógusok világába, amelynek következtében nemcsak a feldolgozó-munka változhat meg. A nagy ígélet: minden eddiginél hatékonyabban lehet majd a közgyűjteményekben őrzött tudásanyagot a felhasználók rendelkezésére bocsátani.

A speciális könyvtári dokumentumoknak tekinthető képek tartalmi reprezentálásának, illetve visszakeresésének legnagyobb kihívását az értelmezési kontextus jelenti. A képek feltárásának egyik legfontosabb kérdése: melyek azok a speciális, kifejezetten a képekre jellemző attribútumok, amelyek alapján vissza lehet keresni ezeket a dokumentumokat. *Dávid Adrienne*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteményének informatikus könyvtárosa elmondta, hogy a képek feldolgozására ígérkező megoldás a magas szintű szemantikával ellátott, különböző tudásforrásokot integrálni képes visszakereső rendszerek, az ontológiák kidolgozása.

A doktoranduszok kutatási témáit felvonultató szekciót *Bényei Miklós*, a Debreceni Egyetem címzetes egyetemi tanára vezette.

A harmadik, a gyűjteményi digitalizálás szekció előadásai

Varga Klára, az ELTE Egyetemi Könyvtár Informatikai és Fejlesztési Osztályának vezetője elmondta, hogy az ELTE Egyetemi Könyvtárban 2003-ban

kezdődött a digitalizálás, a Bibliotheca Corviniana Digitalis projektben való részvétellel. 2008-ban elkészült a digitalizálási terv, és azóta folyamatosan gyarapodik a könyvtár digitalizált állománya, amely kereshető az OPAC-ban, illetve elérhető az EDIT (ELTE Digitális Intézményi Tudástár) felületén.

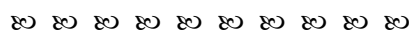
Három jezsuita tudós, Hevenes Gábor, Kaprinai István és Pray György kéziratgyűjteményeinek digitalizálásáról számolt be *Mátyás Melinda*, az ELTE Egyetemi Könyvtár Gyűjteménykezelői Osztályának könyvtárosa. A XVII-XVIII. századi gyűjtemények eredeti és másolt okleveleket is tartalmaznak, számos tételük a magyar történelem és művelődéstörténet egyedi, komoly forrásértéket képviselő darabja.

A Moholy-Nagy Művészeti Egyetem Kreatív Technológia Labor (MOME TechLab) munkatársai, *Ruttkay Zsófia*, *Bényei Judit*, *Czémán Zsófia*, *Karasz Dániel*, *Berczi Klára* a Laborban folyó K+F projektet mutatták be, melynek egyik célja a nyomtatott könyvek interaktív feldolgozása, adaptálása. Az elmúlt években több könyvet ültettek át interaktív, zsebben hordozható vagy múzeumi kiállításon használható felületre. A „*Weöres100*” installációk, a „*Hajnali háztetők városi sétája*” vagy „*A kiskakas gyémánt félkrajcárja*” mese már széles körben ismertté vált. Az előadásban a legújabb interaktív könyvadaptációkat mutatták be.

Biszak Sándor, az Arcanum Adatbázis Kiadó ügyvezető igazgatója az egy évtizede zajló tömeges digitalizálási tevékenység eredményeiről számolt be: felépítették az ADT+ adatbázist, amely mintegy 250 folyóirat teljes anyagát, több mint 8 millió nyomtatott oldalt tartalmaz. Emellett építik a HUNGARICANA közgyűjteményi portált, amely száznál több közgyűjtemény állományába tartozó, mintegy 5 millió nyomtatott oldalt, 5 millió metaadatot és 5 millió képet tesz hozzáférhetővé. Különleges a *MAPIRE.eu* projekt, amely a Habsburg Birodalom történelmi térképeit tartalmazza.

A Monguz Kft. által fejlesztett Qulto közgyűjteményi szoftverek különböző eszközökkel, alkalmazásokkal bővíthetők. *Brada Hedvig*, a Qulto – Monguz Kft. ügyfélmenedzsere ezek közül ismertetett néhányat, köztük az adatbázisból építkező virtuális kiállításokat, játékokat, e-learning anyagokat, amelyek akár mobil környezetben is használhatók, és lehetővé teszik az adatok vizualizálását, újrahaznosítását.

A nemzeti könyvtár törzs- és különgyűjteményi dokumentumainak sajátos digitalizálási kérdéseit

vette górcső alá Győrffy Szabolcs, az Országos Széchényi Könyvtár Digitalizáló Osztályának vezetője. A digitalizálandó dokumentumok fizikai tulajdonságai határozzák meg, milyen képrögzítési/szkennelési eljárást választanak, hiszen más technikát követel egy könyv, egy plakát, vagy egy transzparens dokumentum. Az utófeldolgozás mikéntjét a szolgáltatási célok határozzák meg.

A „digitális filológus” műhelyében célszoftverek sora szolgálja a „digitális kulturális örökség” létrehozását. A filológiai minőség elérését szabványos csatolófelületek, adatcsere-protokollok, optikai karakterfelismerő programok, jelölőnyelvi kódolás, a leíró metaadatokat előállító és a szemantikus web szemléletnek megfelelő, többféle környezetben megjelenő alkalmazások szolgálják – mondta el Palkó Gábor, a Petőfi Irodalmi Múzeum tudományos titkára.

Az ELTE Egyetemi Könyvtár digitalizáló műhelyének tevékenységét mutatta be Cséka György, az ELTE Egyetemi Könyvtár Közönségszolgálati Osztályának projektvezetője. A digitalizáló műhelyben működés közben mutatták be a különleges paraméterekkel bíró szkennert.

A gyűjteményi digitalizálással foglalkozó szekció Fodor János egyetemi adjunktus (ELTE BTK KITI) elnöklete alatt zajlott.

A konferencia sikeréhez nagyban hozzájárult a szervező bizottság, melynek elnöke Kiszl Péter, tudományos programkoordinátora Barátné Hajdu Ágnes, titkára Boda Gáborné Köntös Nelli, technikai programkoordinátora Boros Tibor volt. A résztvevők kézbe vehették az összes előadás tartalmi kivonatát is magába foglaló programfüzetet.¹ Az előadások szerkesztett szövegét tartalmazó konferenciakötet várhatóan 2016 nyarán jelenik meg.

Beszámolóink végén csak ajánlani tudjuk a Tisztelt Olvasónak, hogy szánja rá az időt, és tekintse meg az előadásokat a <http://lis.elte.hu/vkkv> internet címen.

Tószegi Zsuzsanna
az ELTE Bölcsészettudományi Kar Könyvtár- és Információtudományi Intézet címzetes egyetemi docense.

¹ Boda Gáborné Köntös Nelli, Kiszl Péter (szerk.): Valóságos könyvtár – könyvtári valóság II.: Konferenciaprogram az előadások tartalmi összefoglalóival. Budapest, ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet, 2015. 42 p.

A konferencián készült fényképek

A konferencia megnyitója 1.

https://photos.google.com/share/AF1QipPwsudVj2JQT2y_GffJgwoJ8GtrZP9nJVpYDjN7P-fX1zXhE-LiozrUcBQkcXq3Tg/photo/AF1QipNYZ0iU55XSzN8rFWewgDGpN_GRdmyCAOgbm1Y?key=UI9Vc0s3UWVKQWhHaWI5di96X1FaQ0hocE5UbURR

A konferencia megnyitója 2.

https://photos.google.com/share/AF1QipPwsudVj2JQT2y_GffJgwoJ8GtrZP9nJVpYDjN7P-fX1zXhE-LiozrUcBQkcXq3Tg/photo/AF1QipOzkAiqdbXJXeIB0wNfh8tUUZFnbLaG4_XXwoE?key=UI9Vc0s3UWVKQWhHaWI5dl96X1FaQ0hocE5UbURR

A konferencia közönsége

https://photos.google.com/share/AF1QipPwsudVj2JQT2y_GffJgwoJ8GtrZP9nJVpYDjN7P-fX1zXhE-LiozrUcBQkcXq3Tg/photo/AF1QipOmw79R216RAQ1-PbH13UJvkwaxtoDLSw3Kkgo?key=UI9Vc0s3UWVKQWhHaWI5dl96X1FaQ0hocE5UbURR

https://photos.google.com/share/AF1QipPwsudVj2JQT2y_GffJgwoJ8GtrZP9nJVpYDjN7P-fX1zXhE-LiozrUcBQkcXq3Tg/photo/AF1QipOb3JXu5U-puAaDJLi4E3T8ekVMZ6P9H6GedCI?key=UI9Vc0s3UWVKQWhHaWI5dl96X1FaQ0hocE5UbURR

https://photos.google.com/share/AF1QipPwsudVj2JQT2y_GffJgwoJ8GtrZP9nJVpYDjN7P-fX1zXhE-LiozrUcBQkcXq3Tg/photo/AF1QipNYED73vjmY6lw9QQb0Mz7loGUV7n1qR6HWBfQ?key=UI9Vc0s3UWVKQWhHaWI5dl96X1FaQ0hocE5UbURR

https://photos.google.com/share/AF1QipPwsudVj2JQT2y_GffJgwoJ8GtrZP9nJVpYDjN7P-fX1zXhE-LiozrUcBQkcXq3Tg/photo/AF1QipM2dpVYTnYjvNIO-LbQZn_921oespSc7p9FfE8?key=UI9Vc0s3UWVKQWhHaWI5dl96X1FaQ0hocE5UbURR

https://photos.google.com/share/AF1QipPwsudVj2JQT2y_GffJgwoJ8GtrZP9nJVpYDjN7P-fX1zXhE-LiozrUcBQkcXq3Tg/photo/AF1QipMnLEcEc14e3KPRHO4rQLJ4vsxXcdRavS5NYdQ?key=UI9Vc0s3UWVKQWhHaWI5dl96X1FaQ0hocE5UbURR

Pillanatképek a konferenciáról

https://photos.google.com/share/AF1QipPwsudVj2JQT2y_GffJgwoJ8GtrZP9nJVpYDjN7P-fX1zXhE-LiozrUcBQkcXq3Tg/photo/AF1QipOrHNKS6wiZr_dEXcq1KuGni_nc1JcBCrwW9dA?key=UI9Vc0s3UWVKQWhHaWI5dl96X1FaQ0hocE5UbURR

https://photos.google.com/share/AF1QipPwsudVj2JQT2y_GffJgwoJ8GtrZP9nJVpYDjN7P-fX1zXhE-LiozrUcBQkcXq3Tg/photo/AF1QipNycwyxPshq1FjuV48z_LKLQwJUNc3lg5cyVc?key=UI9Vc0s3UWVKQWhHaWI5dl96X1FaQ0hocE5UbURR

https://photos.google.com/share/AF1QipPwsudVj2JQT2y_GffJgwoJ8GtrZP9nJVpYDjN7P-fX1zXhE-LiozrUcBQkcXq3Tg/photo/AF1QipNsz-w5y9GEGHwnuZhUbdHnFkueTPmMkrNEp1Q?key=UI9Vc0s3UWVKQWhHaWI5dl96X1FaQ0hocE5UbURR

https://photos.google.com/share/AF1QipPwsudVj2JQT2y_GffJgwoJ8GtrZP9nJVpYDjN7P-fX1zXhE-LiozrUcBQkcXq3Tg/photo/AF1QipNv_E1zhk2qqJKZcPigLaNkC-pdHn36_wE2ZVo?key=UI9Vc0s3UWVKQWhHaWI5dl96X1FaQ0hocE5UbURR

https://photos.google.com/share/AF1QipPwsudVj2JQT2y_GffJgwoJ8GtrZP9nJVpYDjN7P-fX1zXhE-LiozrUcBQkcXq3Tg/photo/AF1QipOzFLWPcRbg3S9CUPvcRyHGUq2la1j153Bh9x4?key=UI9Vc0s3UWVKQWhHaWI5dl96X1FaQ0hocE5UbURR

A vendéglátó szervezők a konferencia külföldi előadóival (Silvia Stasselova, Gurka Balla Ilona, Hajnal Jenő), valamint Sinikka Sipilä leköszönő IFLA elnökkel

https://photos.google.com/share/AF1QipPwsudVj2JQT2y_GffJgwoJ8GtrZP9nJVpYDjN7P-fX1zXhE-LiozrUcBQkcXq3Tg/photo/AF1QipNuBONJ8eyoJrYAkq3jj3en4EKpFJGXzmU164?key=UI9Vc0s3UWVKQWhHaWI5dl96X1FaQ0hocE5UbURR

A fotókat készítette: Selmeczi Tamás

